

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΡΕΩΣ *

ΥΠΟ

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ (†)
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἄξιον ἰδίας σπουδῆς καὶ μελέτης εἶναι καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 χειρόγραφον¹, τὸ περιέχον τὴν ἰδιόγραφον ἀνεκδότον ἐρμηνείαν τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίλλου τοῦ Πατρώου, τοῦ καὶ Λαυριώτου καλουμένου, ὡς μοναχοῦ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἱερᾶς Μονῆς τῆς Λαύρας².

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, ὅπερ ἐδωρήθη εἰς τὸ Θεολογικὸν Σπουδαστήριον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Θεσσαλιώτιδος κ. Ἰεζεκιήλ, ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτῶ ὀγκωδῶν τόμων ἐσταχωμένων διὰ βύρσης καὶ ἡριθμημένων ἐν τῇ κάτω ὡς κατὰ ὀκτάδια. Ὁ πρῶτος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ 44 ὀκταδίων, ὁ δεύτερος ἐκ 41, ὁ τρίτος ἐκ 40, ὁ τέταρτος ἐκ 40, ὁ πέμπτος ἐκ 34, ὁ ἕκτος ἐκ 37, ὁ ἕβδομος ἐκ 43 καὶ ὁ ὄγδοος ἐκ 52· ἐπομένως τὸ ὅλον ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ 331 ὀκταδίων, ἧτοι 2648 φύλλων περίπου καὶ ἐπομένως ἐκ 5296 περίπου σελίδων³. Τὸ ὅλον ἔργον ὑποδιαιρεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς 6687 παραγράφους, ἅς σημειοῖ ἐν τῇ ὡς τοῦ κειμένου (α'—στφ'ηζ'+α'—η').

* Ἐκ τῶν καταλειφθέντων εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν ἀνεκδότων χειρογράφων καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου Δυοβουνιώτου († 1943). Δημοσιεύονται μερίμνη τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰω. Καρμίρη.

1. Πρβλ. Ἀνδρέου Φυτράκη, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ Θεολογικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1937 σ. 3—13).

2. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Κυρίλλου τοῦ Πατρώου πρβλ. Γ. Ζαβίρας, Νέα Ἑλλάς σ. 400—401. Κ. Σάββα, Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 607. Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις σ. 105, ὅστις ὀρθῶς φρονεῖ ὅτι πρέπει νὰ καλεῖται Πατρεὺς καὶ οὐχὶ Πιτράϊος, ὡς καλοῦσιν αὐτὸν ὁ Ζαβίρας καὶ ὁ Σάββας. Εἰδικῶς δὲ περὶ τῆς ἐρμηνείας ταύτης τοῦ Κυρίλλου πρβλ. Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτου ἐν «Νέῃ Ἡμέρᾳ» Τεργέστης τοῦ 1907 φύλλον 1695 καὶ 1699, καὶ ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Φάρμ» Ἀλεξανδρείας τοῦ 1908 σ. 341—347, ὡς καὶ Κ. Δυοβουνιώτου ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τοῦ 1931 σ. 36—53.

3. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τινὰ τῶν ὀκταδίων ἔχουσιν ἀποκοπῆ φύλλα τινὰ, ἄλλα δὲ διαγραφῆ καὶ ἐνιαχοῦ παρεντεθῆ φύλλα χάρτου περιέχοντα τὸ κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως διαγραφέν κείμενον διορθωμένον. Ἐπίσης ἐν τῇ ὡς τοῦ χειρογράφου ἔχει σημειώσει ὁ συγγραφεὺς πολλὰς προσθήκας τοῦ κειμένου.

Τὸ ἡμέτερον χειρόγραφον εἶναι τὸ ἐνδέκατον ἀντίγραφον τοῦ ὀγκωδестаίου τούτου ἔργου, ὡς ὁ ἴδιος ὁ Κύριλλος σημειοῖ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου τόμου αὐτοῦ¹. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων πρέπει τις νὰ θαυμάσῃ τὴν φιλοπονίαν καὶ ἐργατικότητα τοῦ Κυρίλλου, ὅστις καὶ ἄλλα συνέγραψεν ἔργα², καὶ μάλιστα ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὴν ἀνάγκην, ἕνεκα τῆς ἑλλείψεως ὑλικῶν μέσων, νὰ παραδίδῃ μαθήματα ὡς τὰ πολλὰ εἰς μικρὰ παιδιά³, τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν νοσηρότητα τοῦ σώματος⁴, τὴν ἑλλειψιν ἀρκούσης μορφώσεως καὶ βοηθητικῶν συγγραμμάτων⁵ καὶ τὴν μὴ παροχὴν

1. «αὐτῷ Ἰουνίου ἰα' ἠρξάμην ἀντιγράφειν τὴν δεκάκις πρότερον ἀντιγραφείσαν ὑπ' ἐμοῦ ταύτην βίβλον ἀπὸ τοῦ ἀψηβ' θεοσώστου ἔτους ἀρξάμενος θεωρεῖν». Πρβλ. ἔτι ,εχοσ': «Δεκάκις δὲ ἐρμηνεύσας καὶ πολλάκις ἐπιθεωρήσας τὰς προγραφείσας καὶ ἀντιγράφας μόλις τῷ πρώτῳ καὶ εἰκοστῷ καὶ ὀκτακοσιοστῷ κοσμοσώστῳ ἔτει ἐπὶ τοῖς χιλίοις τὸ δυσχερέστατον τουτὶ ἔργον ἐπαυσάμην γράφων ἐνδεκάτην ἀντιγραφὴν ταύτην ποιησάμενος», καὶ ,σφστ': «ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀψηβ' θεοσώστου ἔτους ἐπαύσαμην τῷ αὐκῶν Ἀγούστου κγ', ἐνδεκάκις ἀντιγράφας ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας».

2. ,ερλθ'. «Καὶ οὕτω μὲν ἐνταῦθα ἀποπερατοῦται ἡ τοῦδε τοῦ βίου πανήγυρις, ἀπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀρχομένη καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἀποτερματιζομένη, ἧς τὴν ἐπιτομὴν ποιήσας κατέληξα ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἐμῶν ἐπιστολῶν Ἰδοὶ δ' ἄν τις, ὅστις ἂν βουληθῆι, ἐν τοῖς ἐπιστολῇ σ. 466». Πρβλ. ἔτι ,ψλστ': «οὗ (Νεοφύτου Δούκα) τοὺς ἐμέτους αὐτὸς ἀνατρέψας κατήσχυνα αὐτόν' ὅς ἀκούων τὴν ἀνασκευὴν ἔτρεμεν, ὡς ὁ Κἄιν τῷ θυμῷ κρατούμενος, ταύτην δ' ἀντέγραψεν ἱεροκῆρυξ τις Σαμουὴλ καλούμενος ἐκ νήσου τῆς Ἀνδρου' τὸ γὰρ πρωτότυπον μετὰ τῶν ἄλλων σημειωμάτων καὶ πολλῶν ἡμετέρων ἐπιστολῶν ἐπιτηθείσης τῆς οἰκίας, ἐν ἧ' παρῶκουν, πυρποληθὲν λίαν με ἠνίασε» καὶ λόγου IB' παρ. ιστ': «Ἐμοὶ ὡς πάνυ ἁμαρτωλῷ ὄντι ἐν παντὶ διαστήματι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συγγέγραπται καὶ ἡ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐρμηνεία καὶ ὅσα ἄλλα τῷ Ἡφαιστῷ ὕλη ἐγένετο ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ καὶ ταῦτα, ἃ νῦν γράφω».

3. ,εχοζ'. «Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ ἡ τῶν ἐπιτηδείων ὑπὲρ τοῦ μοχθηροῦ μου τοῦ σώματος χρεία οὐ σμικρὸν τὴν τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἔφεσιν ἐκόλυεν' ἀνάγκη γὰρ σφοδρῶ συνεχόμενος ἐδουλούμην, ὅτε μὲν γραμματιστῆς γενόμενος, ὅτε δὲ διδάσκαλος εἰς ἑτερογλώσσους υἱοὺς ἀρχόντων ἀτάκτους λίαν καὶ κακοήθεις». Πρβλ. ἔτι ,βσημ': «παιδάκια γὰρ καὶ θυγάτρια ἐδίδασκον καὶ διδάσκω μισθοῦ μὲν ὀλίγου, κόπου δὲ πολλοῦ».

4. ,σφπ'. «Τοῦτο μὲν γὰρ ὅτι γεροντικῇ καὶ τρεμούσῃ χειρὶ καὶ ὀφθαλμοῖς ἀσθενέει, συνεγράφη μοι ἡ βίβλος, τοῦτο δὲ καὶ ἐν διαφόροις φυγαῖς καὶ ἀεὶ ἐν οἴκοις καθύδρῳις καὶ ζοφεροῖς παροικοῦντι ὑπὸ πολλῶν μυῶν, κάματός τε καὶ ψύχους ἐνοχλουμένῳ καὶ ὡς εἰπεῖν κατεσχημένῳ μὲν πολλαῖς περιστάσεσι καὶ σωματικοῖς πάθεισιν». Πρβλ. ἔτι ,εχοζ': «Πρὸς δὲ τούτοις καὶ αἱ πολλαὶ καὶ δειναὶ μου ἁμαρτίαι τὸ τῆς ἐμῆς διανοίας ὀπτικὸν οὐκ ὀλίγον ἐπεσκοτίουν καὶ ἡ φυσικῇ μου ἀδυναμίᾳ πολλάκις τὸν τῆς προθυμίας μου τόνον παρέλυεν».

5. ,εχοζ'. «Καὶ γὰρ, ὡς ἔφην, καὶ ἡ ἑμαυτοῦ ἀμάθεια ἐμποδῶν ἐγένετο, μὴ οἶφ' τε ὄντι διακρίναι, ὡς εἰκός, τὴν τῶν λέξεων σημασίαν καὶ τὴν τῶν λόγων σύνταξιν, μὴ τοι τὸν βαθυτάτον αὐτῶν νοῦν». Πρβλ. καὶ ,βτμζ': «καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἐλευθέρῳ

βοηθείας ὑπὸ οὐδενὸς τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ λογίων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐκάλουν αὐτὸν παραπλήγη καὶ ἀδιανόητον¹, συγχρόνως ὁμως νὰ τονίσῃ καὶ τὰς ἐνιαχοῦ παρατηρουμένας ἐλλείψεις καὶ σφαλερὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐρμηνείας αὐτοῦ, δυναμένους νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων λόγων.

Ὡς ἀνωτέρω ἐξέθεσα, αἱ μέχρι τοῦδε γραφεῖσαι ἐργασίαι περὶ τῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίλλου ἀναφέρονται εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ χειρογράφου τούτου μετὰ συντομοτάτων τινῶν σημειώσεων περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ. Πρὸς συμπλήρωσιν ὁμως τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐνόμισα ἐπιβεβλημένον νὰ ἐκδώσω ἐνταῦθα καὶ τὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις, τὰς περιεχομένας ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, ὧν τινες εἶναι ἀξίαι ἰδίας προσοχῆς.

Τὸ ὅλον ἔργον διήρησα εἰς τρία μέρη, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίλλου τοῦ Πατρῆως*» ἐξέθηκα τὰς ἰδέας αὐτοῦ περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως ὡς καὶ ἐρμηνευτικὰς τινὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ περὶ αὐτῆς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Αἱ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίλλου τοῦ Πατρῆως θρησκευτικαὶ γνῶμαι καὶ αἱ κρίσεις αὐτοῦ περὶ διαφορῶν προσώπων*» τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ γνώμας ὡς καὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ περὶ διαφορῶν προσώπων, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Ἱστορικαὶ εἰδήσεις ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίλλου τοῦ Πατρῆως*» τὰς ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ περιεχομένας ἱστορικὰς εἰδήσεις, ὧν πολλαὶ ὡς αὐτόπτου ἢ αὐτηκόου μάρτυρος εἶναι ἀξίαι ἰδίας προσοχῆς. Ἐν ἐκάστῳ μέρει προέταξα σύντομον εἰσαγωγὴν μετὰ τινων παρατηρήσεων πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἀναγνώστου, τὰ δὲ σχετικὰ χωρία παρῆθηκα αὐτολεξεὶ καὶ κατὰ σειρὰν, προτάξας αὐτῶν τὰς

ἀγωγῇ ὧν οὔτε ἐξ ἱστορικῶν βιβλίων, ἀφ' ὧν εἴη μοι συλλέξασθαι τὰ ἐν τρισὶ σάλπιγγιν ἀποβάντα».

1. βσιμη'. «Τοσαῦτα κατ' ἐμοῦ ἐκχέαντες ὅσων καὶ ὀσίου νοῦς οὐκ ἀνέχεται ἀκοῦσαι καὶ γλῶσσα συνέσεως αἰσχύνεται εἰπεῖν καὶ χεὶρ τιμῆα συστέλλεται τῇ γραφῇ παραδοῦναι, οὕτως καταστήσαντές με τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Βουκουρεστίου, τὸν μηδέποτε αὐτοῖς προσκρούσαντα, παραπλήγη καὶ ἀδιανόητον». Περβλ. ἐτι σφππ': «Μηδένα δὲ τῶν λογίων διδασκάλων εἰληφότε βοήθῃον ἢ συνεργὸν λόγῳ ἢ ἔργῳ, μᾶλλον δ' ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντικειμένους, ἐμπαίζοντας, φθὴν μὲ παρὰ πᾶσι τοῖς προύχουσι καὶ τοῖς τιμίους ἀνδράσι ποιήσαντας, πολυειδῶς μὲν διαβάλλοντας, ἔστι δὲ οὐ καὶ μάλιστα ἐπανατεινοντας καὶ πάσῃ δυνάμει τοῦ ἔργου κωλύοντας τὸ πολυμοχθον καὶ δυσχερέστατον ἔργον ἐγένετό μοι» καὶ ,εχός': «Μηδενὸς τῶν ἐνταῦθα λογάδων συνεργήσαντός μοι, πολλάκις ἐκλιπαρησαμένῳ, πρὸς θεωρίαν καὶ ἐπίκρισιν τῶν γεγραμμένων, καὶ μηδέποτε τῆς ἐφέσεως κυξαμένῳ, μηδὲ λόγου καλοῦ παρ' αὐτοῦ ἀκουσαμένῳ», ὡς καὶ ,εχον': «Οὔτοι γάρ πάντες ἀποδοκιμασάντες με αἰσχίστην μορφήν ἀφροσύνης περιεβάλλοντό με, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἐν τέλει καὶ τοῖς ἐντιμότεροις τῶν πολιτῶν μὴ διαφέρειν τῶν φρενολήπτων»; καὶ βσιμζ': «Οὔτε ἐν βοηθείᾳ καὶ ὀδηγίᾳ τῶν ταῦτα ἀκριβῶς εἰδότεων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν λογάδων μισούμενος καὶ ὡς τεθνηκὼς καὶ ὄζων βαρέως κύων ὑπ' αὐτῶν λογιζόμενος».

ἐν τῷ κειμένῳ παραγράφους, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ δύναται νὰ εὑρῇ αὐτὰ εὐκόλως ἐν τῷ κειμένῳ, ἐὰν ἐπιθυμῇ πληρέστερον νὰ μελετήσῃ αὐτά.

Α΄.

Ἡ ἑρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Κυρίου τοῦ Πατρὸς.

Κατωτέρω παραθέτω τὰς κυριώτερας γνώμας τοῦ Κυρίου περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως :

1. Συγγραφεὺς τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ὁ Ἰωάννης ὁ Ἐθαγγελιστὴς καὶ οὐχὶ ἄλλος τις Ἰωάννης, ὡς τινες δέχονται, προεγράφη δ' αὕτη τοῦ τε Ἐθαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, ἐπομένως κατὰ τὸ ἑκατοστὸν μ. Χ. ἔτος περίπου. Σφάλλονται ἄρα οἱ ἀποφαινόμενοι τὴν βίβλον ταύτην μὴ εἶναι τοῦ Θεολόγου, ὡς μὴ συμφωνοῦσαν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ θεολογικοῖς ἔργοις μήτε κατὰ λέξιν, μήτε κατὰ φράσιν, μήτε κατὰ τὴν θεολογίαν. Ὑποδεικνύων τὴν συμφωνίαν τῆς Ἀποκαλύψεως πρὸς τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννου συμπεραίνει, ὅτι αὕτη καὶ τοῖς θεολογικοῖς δόγμασι καὶ τοῖς νοήμασι συνάδει αὐτοῖς καὶ τῇ φράσει καὶ τῇ λέξει τοῖς πλείοσι συμφωνεῖ, ἐὰν μάλιστα λάβῃ τις ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ βίβλος αὕτη εἶναι προφητικὴ, ἄλλη δὲ εἶναι ἡ φράσις τῶν προφητῶν καὶ ἄλλη τῶν πεζογράφων. Τὴν Ἀποκάλυψιν ἐθεάσατο ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς νήσου Πάτμου, συνέγραψε δ' αὕτην κατ' ἴδιαν, ὅτε εὑρισκε καιρὸν, ὡς ὁ Ἰερεμίας.

2. Ἀντικρούων τὰς γνώμας τῶν νομιζόντων τοὺς λόγους τῆς Ἀποκαλύψεως ὑπάρχειν ἀνεπτυγμένους, ὥστε ὑπὸ πάντων κατανοεῖσθαι καὶ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν νομιζόντων τὴν βίβλον ταύτην σκοτεινὴν εἶναι καὶ ἀδιανόητον καὶ ἀνεξήγητον, ὡς καὶ τὴν γνώμην τῶν νομιζόντων ὅτι αὕτη δεῖται πρὸς ἑρμηνείαν ἑτέρου τινὸς Ἰωάννου Θεολόγου ἢ αὐτοῦ, τῶν δισχυριζομένων ἀσεβῶς ὅτι ὁ Ἰωάννης ἑώρακε μὲν καὶ γέγραφεν αὐτήν, οὐδὲν ὅμως συνῆκε τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων, δέχεται ὅτι δυσχερέστατον ἢ βίβλος αὕτη παρὰ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσιν ἁγίοις σχεδὸν ὁμολόγηται, ἀλλ' ἔστι καὶ εὐχερέστατον γενομένων τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν, τοσοῦτ' μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ βίβλος αὕτη ἀφ' ἑαυτῆς ἑρμηνεύουσα τὰ πρότερον δοκοῦντα δυσχερῆ καὶ δύσληπτα ἐν τοῖς ἐπομένοις δεικνυσὶν αὐτὰ εὐχερῆ καὶ εὐληπτα. Κατὰ ταῦτα ἡ βίβλος αὕτη οὐ μᾶλλον ἐκ τῶν προτέρων οἷα ἔστιν ἑρμηνεύεσθαι, ὅσον ἐκ τῶν ὑστέρων.

3. Σφάλλονται οἱ τοὺς διερευνῶντας αὐτὴν εὐσεβεῖ λογισμῷ μαρῶδες καὶ φαντασιοπλήγας ἀποκαλοῦντες καὶ καθάρματα τοῦ κόσμου αὐτοὺς ὑπάρχειν οἰόμενοι, ἐπιστομίζονται δὲ καὶ οἱ αἰτιώμενοι τοὺς νῦν ἐπιλαμβανόμενους ἑρμηνεύειν αὐτήν, κατηγοροῦντες αὐτῶν ἄκαιρον ἐπίδειξιν καὶ μάταιον πόνον, καὶ οἱ δισχυριζόμενοι ὅτι ἡ βίβλος πρέπει νὰ μὲν ἀνεξηγήνευτος καὶ πάντῃ ἀδικτος μέχρι τῆς συντελείας.

4. Ἔστιν ἡ Ἀποκάλυψις μετάρσιος τὰ θεολογικὰ νοήματα, βαθεῖα τε τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ πρόσωπα καὶ δεῖται διανοίας ὑψηλῆς καὶ βαθείας, ὑψηλῆς μὲν πρὸς κατανόησιν τῶν θεολογικῶν καὶ ἐπουρανίων δογμάτων, βαθείας δὲ πρὸς γνῶσιν τῶν προορηθέντων προσώπων τε καὶ πραγμάτων. Δυσχερείας δὲ τῆς ἀκροτάτης ἐχομένη οὐ μόνον τριβωνα τῶν θείων λόγων καὶ τῶν γινομένων πραγμάτων ἐν ταῖς τῆς γῆς βασιλείαις καὶ ταῖς ἐξουσίαις καὶ αὐτῇ τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸν ἐπιβαλλόμενον ἐρμηνεύσαι τὰ ἐαυτῆς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀκριβέστατον καὶ ἐμφρονέστατον πρὸς τὸ παραδοῦναι καὶ ὀρθοδοξότατον.

σε'. «Προεῖρηται μοι πάντα ταῦτα διὰ τοὺς ἀντιλέγοντας, εἰσαγωγῇ ὄντα πάσης τῆς ἐρμηνεύσεως τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἃ προτιθέμενος εἰς δόξαν τῆς τριουποστάτου Θεότητος ὡς ἄπονον καὶ πολυτελεῖ τράπεζαν δέομαι θεομῶς καὶ πάλιν πᾶν δέομαι τῶν δαιτυμόνων τῆς τῶν παρακειμένων λιτότητος συγγνώμην παρασχεῖν μοι· οὐδὲ γὰρ τρουφῆς, οὐδὲ πολυτελείας ἐφρόντισα, ἀλλ' ἀπλῆ τῇ φράσει καὶ κοινῇ τῇ λέξει τὸ παραστὰν προθύμως θαρρῶν τῇ αὐτῶν ἐπιεικείᾳ παρέθηκα, εἰς ὠφέλειαν ἀφορῶν τῶν μαθεῖν ἐφιερμένων τὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ὄργια. Οὐδὲ γὰρ ἂν τις ὀδεύων καὶ μακρὰν ὁδὸν ποιούμενος ἔρημον εὐρῶν ἐν ὄρεσι καὶ δρυμῶσι πυκνοῖς ὄρειτων τινα καὶ δεξιῶθεις αὐτῶ οὐ βρώμασι πολυτελέσι καὶ ἀνθοσμίαις, ἀλλὰ ἀγροῖσι λαχάνοις, μᾶζι τε καὶ ψυχρῶ καταφρονήσας αὐτοῦ ἀποδράσει. Ἐν οἷς τοίνυν ἔτυχον τοῦ καταλλήλου τῇ λέξει πνεύματος, εἴη ἡ χάρις τῷ ἐν Τριᾷδι ἁγίῳ μόνῳ Θεῷ· τῇ γὰρ ἁγίᾳ Γραφῇ αὐτοῦ ἐπόμενος ἐκείνα παρέδωκα καὶ εἰς τὸ ἔξης παραδώσω ἐν τῇ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐρμηνεύᾳ· οὐ δὲ τῆς ἀληθείας ἄκων παρεξετέραπην καὶ εἰς ἄλλοκότους ἐννοίας κατηνέχθην, γράψας τι τῶν μὴ συμφωνούντων ἐκείνῃ, ταῦτα τῇ τῶν κρειττόνων κρίσει καὶ τῇ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ παραδίδωμι, ὧν καὶ τὴν γνώμην σέβομαι καὶ τὴν ψῆφον εὐλαβῶς προσκυνῶ.

Ἐν ἔτει ραιζ', Ἰουνίου κστ', ἡμέρα Τρίτη, ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ὁ ἐλάχιστος ἐν ἀρχιμανδριταῖς καὶ εὐτελῆς δοῦλος ὑμῶν
Κύριλλος Πατριεὺς Πελοποννήσιος, ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ μονῆς ἁγίας Λαύρας».

σμβ'. «Ἔστιν ἡ Ἀποκάλυψις μετάρσιος τὰ θεολογικὰ νοήματα, βαθεῖα τε τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα καὶ δεῖται νοδὸς ὑψηλοῦ πρὸς κατανόησιν καὶ σφόδρα συνετῆς διανοίας πρὸς ἀνάπτυξιν· ὡς γὰρ ἐν τῷ ὕψει τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τῶν καμμύοντων οὐχ ὄραται ἡ τοῦ ἀετοῦ πτῆσις, οὕτω κἀκεῖνα ὑπὸ τῶν ἐσκοτισμένων ταῖς κοσμικαῖς φροντίσι καὶ ἡδοναῖς ἀμήχανον κατανοεῖσθαι· καὶ ἐν τῷ τῆς θαλάσσης βυθῷ κρύπτεται ὁ μαργαρίτης κἂν τῇ γῆ αἱ χρυσίτιδες καὶ ἀργυρίτιδες κόνεις, οὕτω κἀκεῖνα πέφυκε ἐγκεκρυμμένα τῷ τοῦ γράμματος βαθεῖ καλύμματι διαβατικῆς διανοίας δεόμενα, ἀπηλλαγμένης πάσης προλήψεως καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἐπιζητούσης καὶ θεωρούσης. Ἐγῶγε δέ, ὧν κατεσιλωμένος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύ-

χων πάσαις ἀνομίαις καὶ ἁμαρτίαις καὶ κατακαλυμμένος πάση ἁμαθείᾳ καὶ βαρβαρότητι, ἐτόλμησα ὡς ἄνους καὶ μωρὸς διαπλευσαι τὸ μέγα καὶ βαθὺ καὶ ἀπέραντον πέλαγος τῆς βίβλου ταύτης καὶ πτῆναι ἄνευ πτερῶν εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἀφροσύνης μου ἐπαχθεῖς. Ὅμολογῶ τοίνυν ὅτι μωρὴ μάλιστα κατεσχημένος ἐπεχειρίσθην ἐρμηνεῦσαι, βολόμενος μαθεῖν ἀσφαλῶς τὴν πτώσιν τῶν δύο θηρίων καὶ τὴν πρώτην ἀνάστασιν τῶν δύο προφητῶν καὶ μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ¹. Ταῦτ' ἄρα οὐδ' ὁμολογῶ ἑμαυτὸν ἄπταιστον, μάλιστα ἐν οἷς ἡ ἔκβασις μέχρι τοῦδε οὐκ ἀπεκαλύφθη εἰς τέλος, εἰ καὶ ἔδωκε τὴν πρώτην καταβολὴν ἑαυτῆς πᾶν διαυγαζούσης. Ἀλλὰ εἰ καὶ οὕτως οἶμαι τοῖς ἄγαν φιλοῦσι τὰ τοῦ Θεολόγου οὐκ ἀμυδρὸν φῶς κατέλιπον εἰς τὸ παραδοῦναι καὶ ἀληθέστερον καὶ κομψότερον».

σκη. Δυσχερείας δὲ τῆς ἀκροτάτης ἐχομένη οὐ μόνον τρίβωνα τῶν θείων λόγων καὶ τῶν γινομένων πραγμάτων ἐν ταῖς τῆς γῆς βασιλείαις καὶ ταῖς ἐξουσίαις καὶ αὐτῇ τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸν ἐπιβαλλόμενον ἐρμηνεῦσαι τὰ ἑαυτῆς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀκριβέστατον ἐξιχνευτὴν καὶ ἐμφρονέστατον πρὸς τὸ παραδοῦναι καὶ ὀρθοδοξότατον. Αὐτὸς δὲ τούτων ἀπάντων ἀκροθιγῶς ἀψάμενος μόνης τῆς εὐσεβείας ὅλη ψυχῇ ἐχόμενος, διδαχθεῖς ὀπωσοῦν ὑπὸ τῆς τῶν γενομένων πραγμάτων ἀκολουθίας, ἐπεβαλόμεν τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ χάριτι ἐρμηνεῦσαι ὅσον οἶόν τε ἀκριβέστερον πᾶσαν ταύτην καὶ τὰς εἰκόνας ταύτης ἐπὶ τὰ εἰκονιζόμενα πρὸς εὐφροσύνην τῶν ἀληθῶν πιστῶν μεταγαγεῖν. Οἱ γὰρ αὐτῶν ἐν θλίψεσιν ὄντες καὶ τὸν αὐτῶν ζυγὸν ἔλκοντες καὶ πικρᾶς δουλείας ὁσημέραι πειρώμενοι τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτης προσδοκῶντες ταύτῃ ἐν πάσῃ προσοχῇ διόντες καὶ τῷ πνεύματι ζωννύμενοι κουφότερον ἐκείνην φέρουσι καὶ μετὰ τούτων οἱ τὴν προφητείαν ἀνεπτυγμένην, ἐν οἷς εὐστόχως ἔβαλον κατανοήσαντες, θερμότερον αὐτῷ τὴν λατρείαν προσοίσουσιν».

σκθ. «Ἐπικυροῦται δὲ πολλοῖς τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' οὖν καὶ τῶν ἐπισημοτέρων πάλαι θεοφόρων Πατέρων, καὶ ταῦτα τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ὃς καὶ περίληψιν τῶν ὁράσεων πασῶν ταύτης ποιήσας τοῖς ἐπιγιγνομένοις παρέδωκε. Μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων ἁγίων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, καὶ καθ' ἡμᾶς ὑπὸ πάσης τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀποδέχεται. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ οἰκουμένη πρώτη καὶ δευτέρα ἁγία σύνοδος δείκνυνται ἐκείνην ἀποδεχόμεναι καὶ ὡς δῶρον αὐτοῦ ἀσπαζόμεναι. Ἀλλ' οὖν ἡ ἐν Καρθαγένῃ ἱερὰ καὶ τοπικὴ καὶ ἁγία σύνοδος, μετὰ τὴν πρώτην καὶ οἰκουμένην συγκροτηθεῖσα, τὸ ἔλαττον οὐκ ἔχουσα τῶν οἰκουμένηκων συνόδων, τοῦ Θεολόγου εἶναι ταύτην οὐκ ἀπαναίνεται καὶ ταῖς κανονικαῖς ταύτην βίβλοις καταλέγουσα παραδίδωσι τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς εἰκόσ,

1. Ἐννοεῖ τὴν πτώσιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ Παπισμοῦ ὡς καὶ τοῦ Λουθηροκαλβινισμοῦ καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους.

τιμᾶσθαι. Ὅσα τὸν πρῶτον τόμον τῶν συνοδικῶν πρακτικῶν. Μᾶλλον δὲ πάντων πιστοῦται τὸ τῇ ἰδίᾳ ἀγίᾳ χειρὶ τοῦ Θεολόγου γεγραφῆαι μὴδὲν περὶ μελλόντων. Καὶ ταῦτα περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν δευτέρας παρουσίας ἐν τῷ ἴδιῳ καὶ ταῖς ἐαυτοῦ ἐπιστολαῖς τῶν ἀνηκόντων αὐτῇ ὡς δεόν παραδοῦναι, ὡς δῆθεν περὶ ταύτης ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ τῆς ἐαυτοῦ Ἀποκαλύψεως τὸν προσήκοντα ἀνελλιπῶς παραδόντος. Οὐδὲ γὰρ σμικρόν, οὐδ' ἄσθενες ἐπιχειρήμα τουτί, ἀλλὰ τῶν μεγίστων καὶ εὐσθενεστάτων. Κάντεῦθεν ἀρξεται μὲν πᾶν τὸ ἀμφίβολον σὺν πάσῃ ἀντιλογίᾳ, τίθεται δὲ τᾶναντία μετὰ πάσης ἀδιστακτοῦ πίστεως τὸ εἶναι ἐκείνην τοῦ Θεολόγου δηλονότι»¹.

χλα. «Μάταιοι τοίνυν καὶ ἄγαν νῆπιοι οἱ κατὰ τὸ γράμμα ταύτας τὰς τῆς βίβλου ταύτης ἐπιστολάς καὶ πᾶσαν ταύτην ἑρμηνεύσαι, ὡς τὸν Χρυσολωγᾶν καὶ τὰ παραπλήσια βιβλιάρια βουλόμενοι καὶ ἄλλους πρὸς τοῦτο βιαζόμενοι, οὕτως πολλὸν τὸν ἀγῶνα ἀναδεχόμενοι κατεπειγόνται δεῖξαι διὰ τοῦ γράμματος, ἅπερ δειχθῆναι ἀμήχανον. Ἀλλὰ γὰρ τούτοις ἑατέον λέγειν ὅ,τι ἂν βούλωνται νηπιᾶζοντες, ἡμᾶς δὲ δεῖ χωρεῖν εἰς τὸ τῶν κειμένων βαθὺ πνεῦμα».

ψδ. «Τὸν Ἀντίπαν φησὶν ἀποκτανθῆναι. Ἐλέγχονται σαφῶς ἐνταῦθα οἱ οἰόμενοι ταύτην τὴν Ἀποκάλυψιν μὴ εἶναι τοῦ Θεολόγου, ἀποδεικνύντες σαφέστερως ἐκείνον μετὰ τὴν τούτου ζῶσαν μετὰ τοῦ σώματος μετάστασιν πρὸς τὸν Χριστὸν τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς Δομιτιανοῦ ὁμολογήσαντα καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάντα πρὸς τοῦτο ἢ τοι ἐκουσίως ψευδόμενοι ἢ ἀνοήτως ἀποφαινόμενοι τοῦ Θεολόγου μετὰ τὸ ἀπελθεῖν τὸν μάρτυρα τούτον πρὸς τὸν Κύριον ἰκανὸν χρόνον τοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ σύμβιωτευσάντος κατὰ τὰς τῶν πάλαι σοφῶν καὶ πιστῶν ἀνδρῶν μαρτυρίας ὃ γὰρ σοφώτατος Παχυμέρης Γεώργιος τὴν τοῦ ἀγίου ἱερομάρτυρος Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου δεκάτην ἐπιστολὴν παραφράζων, λαβὼν τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῶν τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ σχολίων, αὐταῖς ταῖς λέξεσιν οὕτω φησί· περὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς τοῦ Δομιτιανοῦ βασιλείας ἐν τῇ Πάτμῳ ὁ Θεολόγος ὁρᾷ τὴν θείαν Ἀποκάλυψιν, διαδεξιόμενος δὲ τὰ σκήπτρα Νερούας ἀνακαλεῖται πάντας τοὺς ἐξορισθέντας, ὅτε καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἐφεσον. Τοῦ μὲν Ἀντίπα τοίνυν ἐπὶ Δομιτιανοῦ κατὰ τὰ μαρτυρολόγια μαρτυρήσαντος, τοῦ δὲ Θεολόγου ἐπὶ Νερούα λυθέντος τῆς ὑπερορίας καὶ τὸν ἱερομάρτυρα Ἀντίπαν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ εἰκόνα τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπων ταύτης θεμένου, ἢ Ἀποκάλυψις πάντως παρ' αὐτοῦ γέγραπται καὶ ψεύδονται οἱ ἀντιλέγοντες προφανῶς».

1. Πρβλ. ἐτι παρ. σλ'. σλα'. σλβ'. σλγ'. σλδ'. σλε'. σλοτ'. σλς'. σλη'. σλθ'. σηστ'. νιε'. σιη'. ψλς', καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχού, ἐνθα ἀποδεικνύει ὡς συγγραφεὰ τῆς Ἀποκαλύψεως τὸν Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστήν.

2. Δηλαθὴ τὴν Ἀποκάλυψιν.

ψ'η'. «Καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστῳ φησὶ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν¹. Τὸ ὑμῖν ἀντὶ τοῦ ὑμῶν κεῖται· τὰ γὰρ ἐπιμεριζόμενα τῶν ὀνομάτων γενικὴν διαιρετικὴν ἀπαιτεῖ. Ἔστι δὲ παρόραμα ἢ τοι τῶν πρώτων ἀντιγραφάντων ἢ τῶν πρώτων τύποις ἐκδόντων».

ςςλδ'. «Οἶδα γὰρ πολλοὺς τήνδε τὴν προφητικὴν καὶ θεῖαν βίβλον ἀναιδῶς, μᾶλλον δ' ἀσεβῶς διασύροντας καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις λήροις καὶ σόλοικον ἀποκαλοῦντας, καθορῶντας δῆθεν νῦν μὲν δοτικὰς κατὰ πλεονασμόν, νῦν δὲ εὐθείας ἀναποδότους καὶ ἄλλ' ἄττα, ὡς καὶ τὸ προκείμενον χωρὶον² δείκνυται, οἷ, ὡς ἔφην, παῖδες τῆ διανοίᾳ ὑπάρχοντες, παίδων καὶ ἀθύσματα ζηλοῦντες γεραῖουσι· οὐδὲ γὰρ ὡς ἀπειρος ὁ Θεολόγος τέθηκε τὴν προκειμένην εὐθειαν ἄνευ ρήματος, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος τοῖς ἐποτημένοις καὶ τοιαῦτα σχήματα πολλά, οὕτω καὶ τοῖς ἔλλογιμωτέροις τῶν συγγραφέων. Ἑλλήνων ἐπιτετήδευται, ὥσπερ ὁ πρῶτος καὶ ξυγγραφεὺς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου φαίνεται σολοικίζων εἰπών· πολλὴ γὰρ οὖσα ἡ στρατιὰ ἦν οὐ πάσης τῆς πόλεως ὑποδέξασθαι, ἀντὶ τοῦ πολλὴν οὖσαν».

αιη'. «Εἰ καὶ δοκεῖ σόλοικος ἢ μετοχικὴ εὐθεῖα³, οὐ μετέσχηκε μέντοι ταύτης τῆς κηλίδος· ἔστι γὰρ ἀντὶ ἀναφορικοῦ ἄρθρον καὶ τῆς ἀκολουθοῦσης αὐτῷ ὑποτακτικῆς ἐγκλίσεως καὶ τοῦ ἐὰν ὑποτακτικοῦ συνδέσμου, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅς ἂν νικήσῃ, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ κ.τ.λ. Τοιαύτας δὲ ἐναλλαγὰς εὐρήσουσιν, ἐὰν ζητήσωσιν, οἱ τὰ τοιαῦτα ἀποσμιλεύοντες καὶ μέγαν τὸν γέλωτα ἐπὶ τῶν θεῶν ῥημάτων καταχέοντες, πολλὰς κἂν τοῖς ἐνδοξοτέροις τῶν λογίων καὶ τοῖς κρείττοσι τῶν ποιητῶν⁴ ἔξ ἐκείνων μὲν γὰρ ὁ Θουκυδίδης φησὶ τοῖς Συρακουσίοις· κατάπληξις ἐγένετο, ὀρῶντες τὴν τῶν Ἀθηναίων δύναμιν· ἐκ δὲ τῶν ποιητῶν ὁ Ὅμηρος· Μήκων δ' ὡς ἐγέρωσε κάρη βάλων. Εἰθ' ὁ συντάξας τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἐν τοῖς πρόθεθεν ὀρθῶς εἰπὼν τε ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τῶν ἐπιστολῶν τῷ νικῶντι δώσω φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῆ ἔκ τοῦ δευτέρου θανάτου, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τῷ νικῶντι δώσω φαγεῖν ἀπὸ τοῦ κεκρυμμένου μάννα, ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ ὁ νικῶν οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς. Οὐκ ἠπίστω ἄρα συντάξας παραπλησίως τούτοις τὸ αὐτὸ ῥῆμα κἀγαυῆθα καὶ τῇ πρὸς τὸν Ἀντιοχείας καὶ τῇ πρὸς τὸν τῆς Ἰβηρίας ἐπιστολῇ· τοῦτο οἶμαι οὐκ ἂν φαίη τις τῶν συνετῶν καὶ δικαίων ἀνδρῶν, εἰ μὴ τις δύανους ὢν καὶ πάνυ τῶν ἀσεβῶν. Οὕτω μὲν ἀπολογούμεθα τοῖς ὀλιγορῶσι καὶ οὐ μετρίαν χλεῦν τῆσδε τῆς βίβλου καταχέουσι»⁴.

ακθ'. Ἐπειπερὶ δ' οἶδα πολλοὺς τῶν λογάδων δεινῶς μεμφομένους μοι τὰς ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας τοῖς εἰρημένοις (τιστ') ὀνόμασι προσαγορεύσαντι,

1. Ἀποκ. 2, 23.

2. Ἀποκ. 3, 12: Ὁ νικῶν ποιήσω αὐτὸν στύλον.

3. Ἀποκ. 3, 21: Ὁ νικῶν δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου.

4. Περβλ. καὶ αιθ'.

λέγοντας ἥμισυ ἔδει μετενεχθῆναι ταύτας εἰς γενικωτέραν ἐρμηνείαν, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεχθεῖσιν ὀνόμασιν αὐταῖς ἀκολουθῆσαι· ὅπου γὰρ φασιν οὐ συγχωρεῖ τὸ γράμμα πορίσασθαι εὐσεβείας νοῦν, ἐκεῖ δεῖ, φασί, χρῆσθαι τῇ μεταφορᾷ, ἐνθα δ' αὐτὰ εἰς ἀσφαλῆ πορείαν ποδηγετεῖ, μωρῶν ἂν εἴη, μᾶλλον δ' ἀσεβῶν, φασί, εἰς ἀλληγορίαν τρέπειν τὰ σαφέστατα. Καὶ ταῦτα λέγοντες τρανήν τὴν γλῶτταν προτείνουσι καὶ πολὺν οὐ μόνον τὸν γέλωτα καὶ τὸν μυκτηρισμὸν καταχέουσι, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν βαρεῖαν τε καὶ ἀφόρητον αἰτίαν τῆς ἑμῆς μικρότητος κατασκεδάξουσι, κομιδῇ μωρὸν, παραπλήγη καὶ παράφορον ἀποκαλοῦντες, ὡς τοῖς πράγμασιν ἀνθιστάμενον καὶ τῷ Θεολόγῳ ἐναντιούμενον, μᾶλλον δὲ τῷ Χριστῷ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, τὰς ἐπτὰ ταύτας ἐκκλησίας ὀνομαστί προσαγορεύουσαι διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ προδείξασι (κεφ. α' στ. 11 καὶ β', 1—8, 12—18 καὶ γ' 1—7 καὶ ια'). Καὶ ταῦτα, εἴπερ ἔφασκον κατ' ἴδιαν ἐμοί, ἀνεκτὸν ἂν εἴη μοι καὶ οὐδὲν πρὸς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος καὶ τῆς ἐρμηνείας ταύτης μεγίστην ἀνατροπὴν, ἀλλ' εἴ ποτέ τις τῶν ἐν τέλει καὶ ὄντων καὶ τῶν δοκούντων ἐν μεγίστη δυνάμει περὶ ταύτης τῆς ἑμῆς θεωρίας ἔροίτο αὐτὸς ἄγων τὴν βίβλον ταύτην σεβόμενος, ὥσπερ οὖν καὶ ἀξία πάσης τιμῆς, οἱ μέγιστοι οὗτοι ἄνδρες, οἱ κράτιστοι λογάδες, αἱ κορυφαὶ τῆς σοφίας, τὰ ταμεῖα πάσης παιδείας, ὡς δεηθέν δεδιότες μὴ στερηθεῖεν τῆς παρ' αὐτῶν πρὸς ἑαυτοὺς περὶ τὴν τῶν ἑλληνικῶν λόγων παιδείαν τε καὶ σοφίαν δόξης καὶ εὐκλείας, οὐ μόνον λόγοις ἀποκαθιστῶσι τοὺς ἑμοὺς πόνους παρὰ πᾶσιν αὐτοῖς φευκτοὺς καὶ ἄλυσιτελεῖς, ὡς μηδὲν εἶναι ἐν αὐτοῖς σωτήριον, σεμνόν τε καὶ θεῖον, χύτρας δὲ καὶ κορυζὰς καὶ μωρῶν καὶ ἀγραμμάτων ιδέας, ἀλλὰ σχήμασι τοῦ προσώπου καὶ κινήμασι τοῦ μύστακος καὶ τῶν χειρῶν τοὺς ἑαυτῶν λόγους κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης ἐπισφραγίζουσι τὸν μηδέποτε αὐτοῖς πονηρὸν ἢ ἀπαίσιον μῆτε λόγῳ μῆτε κἂν τῇ διανοίᾳ ἔργον διανοησάμενον, μάλιστα δὲ πᾶν εἶδος τιμῆς διηνεκῶς προσενεγκόντα οὕτως ἀποκαταστήσαντές με παρὰ πᾶσιν, ὡς μηδὲ διάραντα τὰ χεῖλη δῆμα ταύτης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς εἰπεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ποτε εἴποιμί τι τῶν ἐν αὐτῇ κατὰ συμβεβηκός, ὃ τάλας παραχοῆμα φημοῖμαι ἀκούων τὸ κάθαρμα, ὃ ἀγενὴς τοῖς μαθήμασιν, ὃ ἀφανὴς ἐν τοῖς λόγοις, ὃ νήπιος τὴν παιδείαν, τὸ βρέφος ἐν τοῖς νοήμασιν, ὃ βάρβαρος ἐν τῷ γράφειν σιῶπα, πεφίμωσο. Ἐνιοὶ δ' αὐτῶν καὶ πληγὰς ἠπειλήσαν ἐπιμετρήσειν, οἵτινες δοκοῦντες εἶναι τινες μέγιστοι καὶ σοφώτατοι ἱεροφάντορες, ἐνταῦθα ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ εἰπεῖν δεικνυνται συμφερωδέστατοι καὶ ἀμαθέστατοι τῇ βασκανίᾳ, ὡς ἔλεινα ἀνδράποδα δουλεύοντες καὶ ὅλως εἰπεῖν τῇ ἀθείᾳ λατρεύοντες. Καὶ οὕτως ὁ πτωχὸς ἐγὼ παρὰ πᾶσιν εἰμι πάσης ὕβρεως πλήρης καὶ ἀτιμίας. Ἀλλὰ συγγνοίη αὐτοῖς ὁ Κύριος, μὴ εἰδόσι τὴν βίβλον οὖσαν καθολικῶς γενικωτάτην καὶ τὸ μερικὸν μηδόλως προστεμένην, καὶ οὕτως ἀνθιστάμενοι μᾶλλον ἐμφαίνουσι σφᾶς πᾶμπαν ἀτριβεῖς τῶν θείων λόγων. Ἐπεὶ τοίνυν οὕτως ἔχουσιν, ἔγνω ἀγα-

σκευάσαι τὴν αὐτῶν ἡμαρτημένην δόξαν καὶ δεῖξαι τὰς ἑπτὰ ἐκκλησίας ταύτας οὐ μόνον ὁρθῶς, ἀλλὰ καὶ ἀποστολικῶς ἐρμηνεύσας»¹.

αμε'. «Κἀκεῖνο δὲ δεῖ μὴ παραδραμεῖν, ὅτι πᾶς ἐπιστέλλων προεγνωσθένῳ ὠρισμένῳ ἐπιστέλλει, ὁ δὲ Θεολόγος τῷ τῶν Θυατείρων ἀγγέλῳ ἐπιθείς ἐπιστολὴν οὐχ ὠρισμένῳ πέμπει ταύτην, ἀλλὰ προφητικῶς μὲνημαί γὰρ ἀναγνοὺς τὴν τῆς Ἀποκαλύψεως ἐρμηνείαν ἢ ἐν τῷ Ἀνδρέᾳ ἢ ἐν τῷ Ἀρέθῳ ἐπισκόποις τῆς Καισαρείας ἢ τὸν Κορέσιον Γεώργιον, εἰπόντων τὰ Θυάτειρα μὴ δεχθῆναι μέχρι τοῦ Θεολόγου τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Ταῦτα γὰρ μετὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς Χριστὸν τὸν Θεὸν μετὰ σώματος ζῶσαν μεταστάσιν τὸ θεῖον εὐηγγελίστατο κήρυγμα. Ἐἴπερ δὲ τοῦτο ἀληθὲς κατὰ τοὺς τὰς ἱστορίας παραδόντας τῶν πάλαι καὶ καθ' ἡμᾶς πάντων οὐ ταῖς ἰηθείαις ἐπέστειλεν, ἀλλὰ πάντας τοῖς αὐτονόμοις καὶ οὐκ ἔστιν ἐνδοιάζειν».

ασθ'. «Οὐκοῦν οὐ καλῶς λέγουσιν οἱ ἀποφαινόμενοι τὴν βίβλον ταύτην ὅλως εἶναι μεταφυσικὴν καὶ μηδεμίαν ἔχειν μεταβολὴν βασιλείας καὶ ἀρχῆς ἐπὶ τούτῳ σφόδρα ἀνοηταίνοντες· φησὶ γὰρ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνάβα ὧδε καὶ δεῖξω σοι, ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα».

αηδ'. «Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις προστίθημι, ὅτι οἶμαι μὴ εἰπεῖν ἄτοπον τὰς τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Χριστοῦ σημαίνειν τρεῖς χιλιάδας ἐτῶν. Τίνος γὰρ ἄλλου ἔνεκα τρεῖς ἡμέρας μόνας καὶ οὔτε πλείους οὔτε ἐλάττους· ἠδύνατο γὰρ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ καὶ τῇ ἡμέρᾳ ζῶσαι τὸ ἐσταυρωμένον τεθνηκόσ πανάχραντον ἑαυτοῦ σῶμα».

ασιγ'. «Μηδεὶς δὲ ὁρῶν τὸν Θεολόγον τοῖς τρισὶν Εὐαγγελιστῆσι συγκαταλεγόμενον, καὶ παραδόντα ταῦτα ὡς περὶ ἄλλου λέγοντα, νομιζέτω τὴν βίβλον ταύτην μὴ εἶναι πόνον τῆς ἑαυτοῦ θεολογικῆς ἀγίας χειρός, ἀλλ' ἴστω πεποιθῶς ὡς αὐτός ἐστι συγγραφεὺς ταύτης. Ἔθος γὰρ τοῖς ἐλλογιμώτεροις τῶν λογογράφων ἐν τρίτῳ προσώπῳ τίθεσθαι τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας, ὡς ἐστὶν ἰδεῖν παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ καὶ ἄλλοις, οὐς πρὸς πίστιν προτιθέναι, ὅπου παναγίου Πνεύματος ῥήματα, ἀξιοκατάκριτον. Ἔστι δὲ καταμαθεῖν τὸ ἀξιόπιστον παρὰ τῶν ἡμετέρων ἁγίων διδασκάλων, πᾶσαν ἀμφίγνωστον ἀπορριψαμένων. Ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν τοῖς δώδεκα συγκαταλέξας ὡς περὶ ἄλλου δείκνυται τὸν λόγον ποιούμενος, λέγων τῶν δὲ δώδεκα Ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης, ὁ δὲ Λουκᾶς συμπορευόμενος τῷ Κλεώπᾳ καὶ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν τὸ ἑαυτοῦ οὐκ ἐδήλωσε, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐκάτεροι ἀσπασάμενοι καὶ τὴν ἀλοζονεῖαν λίαν ἀπωσάμενοι· ταπεινοφροσύνης ἔνεκεν ὁ ἐπιστήθιος οὐ μόνον ἐνταῦθα, κἀν τῷ ἑαυτοῦ Εὐαγγελίῳ καὶ ταῖς τρισὶν αὐτοῦ ἐπιστολαῖς τὸ κύριον ἑαυτοῦ ὄνομα οὔτε προέγραψεν οὔτε ἐπέγραψεν. Ἰσχυρότατος δὲ λόγος εἶη κατὰ τῶν ἀντιλεγόντων τῆς ἀληθείας, ὅτι ὥσπερ

1. Πρβλ. παρ. αλ' - ανδ'.

τῶν ἄλλων τριῶν τὰς προσηγορίας οὐκ ἔθηκεν, ἐνταῦθα παραδοὺς ταῦτα τὰ τῆς Ἀποκαλύψεως ῥήματα, οὕτως ἔδει μὴ δηλῶσαι καὶ τὸ ἑαυτοῦ. Ἔστι δὲ πάντως ὁ πετώμενος ἀετὸς οὗτος αὐτὸς ὁ Θεολόγος Ἰωάννης καὶ οὐ δεῖ ἀπορεῖν».

ασιδ'. «Ἐγωγε τοίνυν οὐ δογματικῶς εἰπὼν ἐκεῖνα, ἀλλ' ἠδόμενος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς παναγίας Τριάδος ἔφην τὸ πανάγιον Πνεῦμα φῶς καὶ ζωὴν ὡσπέρ καὶ ἔστι. Ἀφιερωῶ μέντοι καὶ ταῦτα καὶ πᾶσαν τὴν συγγραφὴν τῇ ψήφῳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅ,τι ἂν φαῖεν προσκυνῶ καὶ σέβομαι».

ασμη'. «Ἔστι δὲ ἐνταῦθα οὐχ ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἧ τινες καθ' ἡμᾶς πιστεύοντες δογματίζουσι καὶ μεγάλην τὴν ἔριν ἰστώσι κραυγάζοντες καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς κατερευθραίνοντες ἐκ τῆς ἀμυθῆτου αὐτῶν κακοηθείας, ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος, καίτοι δοκοῦντες εἶναι ἐλλόγιμοι' παρ' ὧν καὶ μέγα προσηλακίσθη καὶ ἄφρων καὶ δυσσεβῆς ἐλογίσθη καὶ ἐκηρύχθη καὶ ἤκουσα, οἷς συγγνωὴ τὸ θεῖον».

ασξξ'. «Ἐνταῦθα τοίνυν γενομένου μοι ἔδοξεν εἰπεῖν, ὅτι πολλοὶ τῶν μετὰ τὸν σωτήριον δέκατον αἰῶνα ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων προεῖπον τὸν Μωάμεθ μέλλοντα τυραννήσειν καὶ τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης καινοτομήσειν καὶ μέγα ἀσελήσειν, καὶ τῇ γραφῇ παρέδωκαν καὶ τὴν χρονολογίαν αὐτῶν ἐσημείωσαν· ἀλλ' οὗτοι πάντες ἐντεῦθεν ἀρυσάμενοι τὴν θεῖαν γνῶσιν τὰ μέλλοντα πρόεφασαν, πλέον δὲ καὶ κρείττον πάντως Ἀγαθάγγελός τις ἐκ Σικελίας, μοναχὸς τῷ σχήματι ὀρθόδοξος ὢν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν λατρεύων τῇ ἁγίᾳ Τριάδι μετὰ τὸ διαξευχθῆναι τὸν τῆς Δύσεως Πάπαν, δείκνυται ἐκδοὺς οὐ μόνον τὰ ἐν δόγμασι θεῖοις πολλὰ σκιρτήματα καὶ ἀσελήγη ἄλλα πασης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὰς πληγὰς ἐκ τῶν συχνῶν πολέμων καὶ τὰς μεταβολὰς καὶ πτήσεις ἐν πάσαις ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις τῆς παπιστικῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ καὶ ἄπερ οὐκ εἶρηκεν ὁ Θεολόγος ἐν μέρει, ὡς ἂν μὴ λυμῆνειεν τὴν τοῦ προφητικοῦ λόγου καθολικότητα, ταῦτα μερικώτερον ἄγαν κεκαλυμμένως ἐξέδωκεν ὁμολογῶν σαφῶς ἑαυτοῦ διδάσκαλον τουτοῦ τὸν Θεολόγον Ἰωάννην. Οὐδεὶς τοίνυν τῶν ἐπὶ γῆς οἶδεν τὰ τῆς Ἀποκαλύψεως, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός, ὁ ἐν ἁγίᾳ Τριάδι ὑμνούμενος, καὶ ᾧ ἂν βούληται αὐτὸς ἀποκαλύψαι. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ ὁ χρόνος, τρέχων ἀδιαλείπτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κτισθείς, ἔστι μέγιστος διδάσκαλος, διδάσκων σαφέστατα ἐν ἑκαστῷ τῆς βίβλου».

ασηη'. «Ἀριδῆλως τοίνυν δείκνυται τὸ τῆς Ἀποκαλύψεως τουτὶ βιβλίον διὰ τῶν προκειμένων ῥημάτων τῷ Θεολόγῳ γραφέν μετὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πάντων τῶν αὐτῷ συμμαθητῶν μεταστάσεων (ασηδ'), κοῦχι μετὰ τὸ μεταστῆναι αὐτὸν ζῶντα εἰς αὐτόν, ὡς ἄλλου τινὸς ὁμωνύμου Ἰωάννου, ἧ πολλοὶ ὑπειλήφασιν καὶ νῦν καθ' ἡμᾶς δοξάζουσιν οὐκ ὀλίγοι μαρτοὶ καὶ ἀσύνετοι ὑπάρχοντες».

ατιστ'. «Οἶδα πολλοὺς ἐπὶ τῇ διὰ πλειόνων ταύτῃ τῆς ἱερᾶς βίβλου

ἐρμηνεία δυσχεραίνοντας καὶ πολλὰ μεμφομένους μοι, ἀλλὰ συγγνοίεν μοι· οὐδὲ γὰρ πονῶν ἡρετισάμην ἐπὶ ματαίοις, οὐδὲ θηρεύων δόξαν πολυμαθείας τοῦτο ἐποίησα, ἀλλὰ κατοπτεύσας τῆς θείας ταύτης βίβλου τὸ ἄγαν μυστικὸν καὶ συνεπτυγμένον καὶ βουλόμενος αὐτὸς πρῶτος τὸν νοῦν αὐτῆς καταμαθεῖν, εἶθ' οὕτω καὶ τῇ γραφῇ παραδοῦναι τὸ σωζῶν, ὡς ἂν ἀσφαλῶς ἔχοι αὐτῆ, πολλαῖς μαρτυρίαῖς ἐν τοῖς πρόσθεν τὴν ἐρμηνείαν ἀπέδειξα βεβαίαν καὶ ἀπερίτρεπτον, ἐνταῦθα δὲ γενόμενος οὐχ ἦττον τῶν πρόσθεν δυσχέρεια ἐντυχῶν, ὡς ἂν γένοιτο τὸ τῆς ἀναπτύξεως ἀναμφίβολον, ἔγνω προσιπεῖν τὰ τῇ ἀποδείξει ταύτῃ κατάλληλα».

αφπγ'. «Μηδεὶς δ' ἀηδῆς γένοιτ' ἂν ταύτην τὴν ἐρμηνείαν ἐνταῦθ' ἀναγνοῦς, μηδὲ γράψαιτό με πολυλογίας καὶ ἀκατάλληλου ἐξηγήσεως ταῦτα καταμαστεύσαντα. Εἰ γὰρ ἐπιστήσῃε τὸν νοῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τῶν προφητῶν ῥήμασι, πάντως καὶ τὴν ἐπιτεθεῖσαν ὧδε οὐ κακίει, εὐρῶν ἐν ἐκείνοις χεῖρα καὶ πέλεκυν, ῥομφαίαν καὶ δίκτυον καὶ πολλὰ τὰ τοιαῦτα δηλοῦντα ἔξουσίαν Θεοῦ παντοκράτορος δι' ἀνθρώπων ἐνεργηθεῖσαν».

αχξζ'. «Εἶδον, φησὶν, ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν, ἣν εἶχον. Ὅπου τὰ κείμενα δυσχερέστερα, ἐκεῖ καὶ τὸ λέγειν πρὸς σαφήνειαν αὐτῶν πλείω δεῖ εἶναι, ὡς δοκῶ, οὐκ ἐπίμωμον. Ρητέον τοίνυν πᾶν χωρίον τῆς ἱερᾶς ταύτης βίβλου πολὺ τὸ πνεῦμα περιέχον, πολλὴν ἀπαιτεῖ μετ' ἀκριβοῦς θεωρίας καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν διὰ πλειόνων μετὰ σαφηνείας ἀνάπτυξιν. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ τὸ προκειμενον δεῖται τῆς αὐτῆς μεγάλης ἐπιστασίας καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀποδείξεως μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν εὐσεβείας, ἀνθ' ὧν, εἰ καὶ δόξει τὰ τῆς ἐρμηνείας, οὐχ ὅπως λίαν περιεργον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς μῆκος δικνούμενον, μὴ γραφείη ἀνοίας τε καὶ φλυαρίας ὁ τὴν περικατακακαλυμμένην ὡς βαθυτάτῳ καλύμματι τῷ γράμματι πρὸς δόξαν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος καὶ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας καὶ λατρείαν τοῦ παναχράντου καὶ παναγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος Ἁγίων τῆς μιᾶς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἀποκαλύψαι διάνοιαν ἢ πνεῦμα, ἀλλὰ συγγνώμης ἀξιωθεῖη, ὡς πολλάκις ἀναθεωρήσας καὶ πλείστα μοχθήσας καὶ τὴν ὡς ἐνῆν καθ' ἑαυτὸν κατάλληλον ἐρμηνείαν παραδοῦς τῇ διαδοχῇ τῆς εὐσεβείας».

αχξδ'. «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ τῆς Ἀποκαλύψεως βίβλος τοῦ ἰδίου Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν προγραφείσα μεμαρτύρηται, ἢ μαρτυρεῖ αὐτὸς λέγων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Οὐκοῦν ἔτος μὲν, καθ' ὃ ἐώρακε τὴν σφραγίδα τήνδε λυθεῖσαν, ἢ ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ἔτους σχεδὸν τὸ ἑκατοστόν».

αχξθ'. «Οὐκοῦν ἔτος μὲν ἦν, ὡς ἔφη, ἀπὸ τοῦ σωτηρίου τὸ ἑκατοστὸν, οὐ πρὸ δώδεκα ἔτη, ἢ φασιν, ὁ γράψας τὰς τῶν Ἀποστόλων Διαταγὰς ἱερὸς Κλήμης, τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ὢν, μετέστη πρὸς Κύριον διὰ μαρτυρίου, ἀνθ' ὧν καὶ ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Θεολόγου οὐ κατελέχθη τοῖς ἀποστολικοῖς βιβλίοις ὑπ' ἐκείνου».

αηλδ'. «Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος κόσμον οὐράνιον ἐκάλεσε τὴν λέξιν καὶ τὸν νοῦν ἐκ τοῦ Ἰωάννου ἐραυσιάμενος, τὴν βίβλον ταύτην σαφῶς μαρτυρῶν εἶναι θεολογικὴν καὶ ὅλως θεόπνευστον καὶ ληρούντων οἱ ταύτης κατολιγωροῦντες ὡς μηδὲν ἐχούσης οὔτε θείον οὔτε ἀνθρώπινον πρὸς χρῆσιν τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, ὧν τὰ στόματα ἄλαλα γένοιτ' ἄν».

αην'. «Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ἄτινα, ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν χρόνον τῆς ἐμῆς πρεσβυτικῆς πάνυ ἡλικίας ἐξαρκέσαι πρὸς διάλυσιν αὐτῶν».

αηπστ'. «Καὶ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἰλισσόμενον καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν»¹. Παραλείπεται δὲ τὸ ἄρθρον ἢ τοὶ ἀμελεία τῶν πρώτης ἀντιγραφάντων ἢ παραδρομῇ τῶν πρώτης ἐκδόντων εἰς τύπους τὴν θεολογικὴν ταύτην βίβλον. Λεγέσθω τοίνυν, καὶ εἶδον ὅτι ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἰλισσόμενον. Ἐπὶ τούτοις συντακτέον ταῖς νήσοις τὸ πᾶσα, ἵνα λέγηται καὶ πᾶν ὄρος καὶ πᾶσα νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν. Γίνεται δὲ τοῦτο κατάδηλον παρὰ ταύτης αὐτῆς τῆς βίβλου· φησὶ γὰρ ὁ Θεολόγος ἐν τῷ ιστ' κεφ. καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγε καὶ ὄρη οὐχ εὐρέθησαν· ὅπερ γὰρ κατὰ τὰς νήσους ἐνταῦθα παρέλιπε, τοῦτο ἐκεῖ κατέθηκε, καὶ ὅπερ ἐνταῦθα κατὰ τὰ ὄρη προτέθηκε, τοῦτο ἐκεῖ ἤμιστ' ἀπέθηκε· οὐδὲ γὰρ ἄλλας νήσους καὶ ἄλλα ὄρη ἐνταῦθα κακεῖ προαφηγεῖται, ἀλλὰ ταῦτά».

αωιη'. «Μάταιοι τοίνυν καὶ ἄγαν εἰκαῖοι οἱ κατ' ἐμοῦ τὴν γλῶτταν κινουῦντες, ἀλληγορικῶς ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἐξ ἐπιστολᾶς αὐτοῦ² ἔρμηνεύσαντος».

αωκ'. «Τῇ δὲ ἐβδομάδι θειότερόν τι καὶ προφητικώτερον, περὶ οὗ ἄλλο εἴρηται ὑπὸ τῶν θείων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν ἐν τοῖς τοῦ Δανιὴλ προφητικοῖς λόγοις καὶ ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἐν τῇ ια' τῶν ἐμῶν ἐπιστολῶν».

ββμη'. «Ἐφ' οἷς ἔστιν εἰπεῖν μάταιοι καὶ ἄγαν ἄφρονες καὶ ἐκ περινοίας ἀμαθεῖς καὶ ἀτριβεῖς τῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς λόγων οἱ τὴν ἔρμηνείαν τῆσδε τῆς βίβλου ἀποφαινόμενοι γενέσθαι δι' ὀλίγων λέξεων, ὡς τοὺς λόγους τοῦ Λουκιανοῦ ἢ τοῦ Ξενοφῶντος ἢ τοῦ Πλουτάρχου ἢ τοῦ Δημοσθένους ἢ τοῦ Θουκυδίδου, οὓς αὐτοὶ ἐξηγοῦντες παραδιδόασιν ταῖς ἑαυτῶν φοιτηταῖς, διαφορὰν θείων καὶ ἀνθρωπίνων λόγων ἤμιστ' εἰδότες οἱ σο-

1. Ἀποκ. 6,14.

2. Τοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Ἀποκαλύψει.

φώτατοι, μηδὲ μαθόντες τὸ τοῦ Ἀποστόλου, τὴν μετοχὴν δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας, ἢ τὴν κοινωνίαν φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ τὴν μερὶς πιστῶ μετ' ἀπίστου, κἂν ἐκ τῶν γνωμικῶν ἐκείνου, τὴν κοινὴν κυνὴ καὶ βαλανείῳ, μὴ διατιθέντες εἰς τὸ κρεῖττον, ἐφ' οἷς κεγήνασιν οἱ γεννάδαι καὶ ἐναβρύνονται, καὶ λέγοντες ταῦτα μεγάλοι τινὲς εἶναι δοκοῦσι· καὶ ἐβούλοντο γενέσθαι τῆς βίβλου ταύτης οὐχ ἐρμηνείαν, ἀλλ' ἐπιτομήν τινα, ὡς οἱ μαθηταὶ αὐτῶν συνεργανισάμενοι ἐκ μυρίων βιβλίων οὐ θείας Γραφῆς καὶ Πατρικῶν, ἀλλ' ἐλληρικῶν, ἅπερ ἔδοξεν αὐτοῖς ἀναγκαῖα παρέδοσαν πονημάτιά τινα τῇ διαδοχῇ, μᾶλλον ἀφορῶντες εἰς κτήσιν χρυσοῦ ἢ περ εἰς ὠφέλειαν, ἐλλειπῆ καὶ κολοβὰ παραδόντες αὐτά· οὗς ὑπερσεμνύναντες οἱ σοφώτατοι μεγάλας τισὶ προσηγορίας ἐτίμησαν αὐτά, εἰπόντες αὐτὰ γεννήματα ὑπερφουοῦς εὐφυίας, ἐπουρανίου σοφίας καὶ αἰδίου ἀθανασίας, νηπίων καὶ παιδαρίων ἔργα ὄντα· οἵτινες ὕψος ἄραντες ταῦτα ἔλεγχον ἔστησαν ἀνεξάλειπτον, ὥσπερ στήλην ἀπερίτρεπτον τῆς ἑαυτῶν ματαιοφροσύνης εἰς ἅπαντα τὸνδε τὸν αἰῶνα, ἴσως δὲ καὶ τὸν μέλλοντα, ἣν μὴ πρὸς ἑαυτοὺς γένωνται. Οὕτως ἐπτόνηται οἱ μεγαλόφρονες ἐπὶ τοῖς ἐγκαλωῖσθεῖσιν ἀλλοτριῶν πτεροῖς καὶ τουτονὶ τὸν μικρὸν καὶ ἄκοσμον κόσμον εἰς μῆκος πολλοῦ χρόνου, πολλοῖς ἰδρωσιν ἐγγυμνασάμενοι καὶ πολλῶν φίλων συνδρομῇ μόλις κατορθωσάμενοι, τοσαῦτα κατ' ἐμοῦ ἐκχέαντες ὅσων καὶ ὅσιος νοῦς οὐκ ἀνέχεται ἀκοῦσαι καὶ γλῶσσα συνέσεως αἰσχύνεται εἰπεῖν καὶ χεῖρ τιμὰ συστέλλεται τῇ γραφῇ παραδοῦναι. Οὕτω καταστήσαντές με τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Βουκουρεστίου, τὸν μηδέποτε αὐτοῖς προσκρούσαντα, παραπλήγη καὶ ἀδιανόητον, ὥστε οὐ μόνον οὐ δύνασθαι περὶ τῆς βίβλου ταύτης εἰπεῖν τι, ἀλλ' οὐδὲ ἀξιὸν διδάξαι παῖδας τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου, ἀλλὰ τὰ κοινὰ τῶν γραμμάτων καὶ ἢ φασιν αὐτοὶ τὰ πινακίδια, ὅπερ καὶ κατώρθωσαν· παιδάρια γὰρ καὶ θυγάτρια ἐδίδασκον καὶ διδάσκω μισθοῦ μὲν ὀλίγου, κόπου δὲ πολλοῦ. Ἀλλὰ συγγνοίη τὸ κρεῖττον αὐτοῖς καὶ ἐμοί, ἐμοὶ μὲν, ἐφ' οἷς ἐτόλμησα ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν θεωρῆσαι τε καὶ γράψαι, ἐκείνοις δὲ δι' ἣν ὕβριν καὶ καταφορὰν κατ' ἐμοῦ ἐπήνεγκαν καὶ οὐ παύονται ἐπενεγκόντες, ἥκιστα αὐτοῖς προσπαίσαντα, ὡς κυρίους μου λογιζομένου καὶ ὁμολογούντος τῷ βασκανῶ καὶ ἀρχεκάκῳ ἐχθρῶ εἰς τοῦτο μέγα ὠπθούμενοι. Αὐτοὶ οὖν καταλιπόντες αὐτοὺς χαίρειν, ἐφ' οἷς ἕκαστος αὐτῶν τέθραπται, ἠΰξῃται καὶ τελευτῶν μεμόρφωται, προσέλθωμεν τῷ Θεολόγῳ Ἰωάννῃ, μαθησόμενοι τί φησιν ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ».

Βσαγ'. «Ὡς τοίνυν ὁ Μωάμεθ τῷ ὀκτακοσιοστῷ σωτηρίῳ ἔτει ἤρξατο μεγαλύνεσθαι καὶ κραταιοῦσθαι, οὕτως ἐν τῷ αὐτῷ ἤρξατο μειοῦσθαι καὶ τοῦ κράτους ἐκπίπτειν καὶ παρελθόντων τεσσάρων καὶ τριάκοντα ἔτων, δηλονότι τῷ αὐτῷ θεοσώστῳ ἔτει, ἀρθήσεται πᾶμπαν πανταχόθεν καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Λιβύῃ τὸ τυραννικὸν καὶ τὸ ἀντίχριστον αὐτοῦ,

οὕτως ὥστε μὴθ' ὁραῖσθαι Μωαμεθανιστὴν ἐν ἐξουσιαστικῷ θρόνῳ, μὴτ' ἀκούεσθαι».

βσγ'. «Καὶ ὡς ὄρος μέγα, φησί, πρὸς καιόμενον ἐμβληθῆναι τῇ θαλάσῃ. Οὐκ ἔστι τὸ ἐμβληθὲν ταύτῃ ὁ τῶν ἀύλων ἐξουσιῶν ἀρχιστρατήγος, ὡς ἤκουσά του τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λογάδων· τοῦτο γὰρ καὶ ἐννοεῖν βλάσφημον καὶ λέγειν μωρόν».

βμζ'. «Συγγνώμης δ' αὐτὸς ἔχαιν ἀντιβολῶ καὶ μὴ ἐκπεσεῖν ταύτης ἀξιῶ, τὸν χρόνον ἐκάστου τῶν γενομένων μὴ θέμενος καὶ τὰς λοιπὰς κατὰ τάξιν πάντα περιστασεις ὡς δέον, μὴδὲ τοὺς περὶ αὐτῶν συγγράψαντας συγγραφεῖς μάρτυρας παραστησάμενος, ὅτι καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἐλευθέρῳ ἀγωγῇ ὄν, οὔτε ἐξ ἱστορικῶν βιβλίων, ἀφ' ὧν εἶη μοι ἀν συλλέξασθαι τὰ ἐν τρισὶ σάλπιγγιν ἀποβάντα, οὔτε ἐν βοηθείᾳ καὶ ὀδηγίᾳ τῶν ταῦτα ἀκριβῶς εἰδόντων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν λογάδων μισούμενος καὶ ὡς τεθνηκῶς καὶ ὄζων βαρέως κύων παρ' αὐτοῖς λογιζόμενος καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ μικροῖς καὶ μεγάλοις ἄρχουσι διασυρόμενος καὶ ὑπὸ ἀνάγκην διατελῶν τῶν ἐπιτηδείων τοῦ σώματος, τὸ πλεόν ἐν κόμαις καὶ τόποις ἐρήμοις πάσης πολιτικῆς γνώσεως διατάμενος, νῦν μὲν τὰς ἐπιούσας κατὰ ταῦ Βουκουρεστίου ὁρμὰς τῶν παραδουκαβιτῶν Μωαμεθιστῶν ἀνταρτῶν, νῦν δὲ τὴν πανόλεθρον πανώλην διευλαβούμενος καὶ χῆτει βιβλίων περιστοιχούμενος καὶ παιδας τῆς ἐμῆς πατρικῆς γλώσσης ἀδασεῖς καὶ τὸ πλεόν ἀναγώγους ἐν οἰκίαις τῶν ἐν τέλει ἐπ' ἐλαχίστῳ μισθῷ διδάσκων τὰς ὥρας κλέπτων παρέδωκα. Ὅσα τοίνυν ἐκ παλαιᾶς μνήμης ἔσχον ὅπως οὖν τῇ διανοίᾳ βίβλους ἱστορικὰς ἐν νεότητι διεξελεθῶν, ταῦτα καὶ τῇ γραφῇ ἐν πολιᾷ λευκωτάτῃ παραδοῦναι οὐκ ἄκνησα· καὶ εἶη μοι τοῦτο παρὰ τῷ Θεῷ καὶ εὐγνώμοσιν ἀνδράσι μῆτε εἰς κρίμα μῆτε εἰς κατάκριμα».

βιξδ'. «Ἔσται τοίνυν, ἔσται, ὅτε τὸ τῆς ὀρθοδοξίας φῶς οὐ μόνον διανγᾶσει, ὅπου πρότερον βασιλικῶς διηύγαζεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διανγᾶσει καὶ σὺν αὐτῇ καὶ τὸ ὑφ' ἡμᾶς ἡμισφαίριον φωτὸς ὀρθοδοξίας καὶ εὐαγγελικῆς ἀρετῆς πληρώσει, τῶν δύο ἀγχιωτάτων καὶ ἀσελγεσιῶν θηρῶν, Μωάμεθ καὶ Πάπα τῆς τυραννίδος αὐτῶν ἐκπεσόντων, ὧν καὶ τὰς τῆς πτώσεως αὐτῶν ἀρχὰς καθορᾶν τηλαυγῶς ἠρξάμεθα· καὶ εἴθε, ὅσον τάχιστα, ἴδοιμεν καὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Εἶεν».

βγνη'. «Εὐφράνθητι τοίνυν ἀγαπητὲ ἐπὶ τούτοις καὶ ἔλπιζε ἀδιστάκτως ὅσον οὕτω καὶ τοὺς δύο νῦν κειμένους προφήτας (τοὺς ὀρθοδόξους) τῆς δουλείας ἀπαλλαγῆσθαι καὶ βασιλείας ἀκαταμαχῆτου καὶ χιλιετοῦς ἀξιοθῆσθαι».

βψδ'. «Ἐκ δὲ τῶν προκειμένων ῥημάτων φημοῦνται οἱ τοὺς λόγους τῆς βίβλου ταύτης ὑπάρχειν ἀνεπτυγμένους βουλόμενοι, ὥστε ὑπὸ πάντων, ἢ φασί, κατανοεῖσθαι· σφράγισσον γὰρ φησὶν ὃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ θροναὶ καὶ μὴ ταῦτα γράψης, ἐπιστοιμίζονται δὲ καὶ οἱ αἰτιώμενοι τοὺς νῦν ἐπιβαλλομέ-

νοὺς ἐρμηνεύειν αὐτήν, κατήγοροῦντες αὐτῶν ἀκαιροὺ ἐπίδειξιν καὶ μάταιον πόνον εἰς μάρτυριάν τοῦ ἀνερμήνευτον καὶ πάντῃ ἀθικτον εἶναι τὴν βίβλον ταύτην μέχρι τῆς συντελείας, τοὺς μεγάλους τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἐκκλησίας διδασκάλους, Ἰουστίνον τὸν φιλόσοφον καὶ μάρτυρα, Διονύσιον τὸν Ἀλεξανδρείας ἱερομάρτυρα, Ἀθανάσιον καὶ Βασίλειον τοὺς μεγάλους, Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ Νύσσης, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον καὶ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, Κύριλλον ἐκάτερον καὶ ἄλλους πολλοὺς καὶ περιφανεῖς φωστῆρας τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, φέροντες εἰς μάρτυριάν μηδὲλως θελήσαντας τὸ βάθος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς κατανοῆσαι, ἀνθ' ὧν οὐθ' ἐρμηνεύσαι ἐπεχείρησαν. Ἀκουσάτωσαν οὖν καὶ οὗτοι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, λέγοντος τῷ Θεολόγῳ, σφραγίσαν ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ καὶ μὴ ταῦτα γράψης, καὶ μαθόντες πανσάσθωσαν τοῦ λοιποῦ τὴν γλῶσσαν ὡς ἠκονημένον ξίφος προτείνοντες καὶ τοὺς βουλομένους θεωρεῖν τὰ αὐτῆς μυστήρια καλῶντες, ὅτε τὰ προφητικὰ ῥήματα ταύτης εἰς ἀριδιηλότατον τέλος προάγονται καὶ ἀπὸ ρημάτων εἰς πρόσωπα καὶ πραγμάτων περιστασίσεις ἐμφανέστατα δέικνυνται. Πανσάσθωσαν οὖν, πανσάσθωσαν· φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἀρχάγγελος τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ταύτης κεφ. τῷ Θεολόγῳ, μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστὶ (τοῦ γενέσθαι τὰ προρρηθέντα).

βψλβ'. «Ἐστὶ δὲ ἡ βίβλος ἄγαν δυσθεώρητος, ὡς εἴρηται, καὶ ἐπομένως καὶ δυσερμήνευτος καὶ ἡ δεῖξις πρόδηλος· μετὰ γὰρ ἕνδεκα μεγάλας μελέτας καὶ ἀντιγραφὰς μόλις συνῆκα ἐν τῷδε τῷ ζ' χωρίῳ τὴν φωνὴν τοῦ ἐβδόμου ἀγγέλου, ἀναφερομένην ἐν τῷ ιγ' τοῦ Η' κεφαλαίου παραδραμῶν γὰρ αὐτὴν ἔλαθον ἑμαυτοῦ, μὴ γνοὺς τοὺς ὄντας ἑπτὰ σαλπικτοφόρους ἀρχαγγέλους μετὰ τὸ σαλπῖσαι καὶ φωνοῦντας μεγάλη φωνῇ ἕκαστον αὐτῶν τὴν προσήκουσαν, οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν κ.τ.λ., οὔτε τοὺς ἑπτὰ οὐαὶ, ὧν ἕκαστη μία ἀποδίδεται ἕκαστῃ μιᾷ τῶν ἑπτὰ σαλπίγγων εἰς τὸ ἐκφωνηθῆναι ἐκείνην ἐν τῷ ἑαυτῆς καιρῷ. Καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐναυθὰ πέπονθα, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ βίβλῳ ὅπου γὰρ οὐκ ἠκριβολόγησα τὰς λέξεις, ἀλλ' ἀφηρημένως ἐξεθέμην τὴν ἐρμηνείαν, ἐκεῖ εὐρέθην ἐσφαλμένος τὰ μέγιστα, ἀνθ' ὧν ἀναθεωρήσας ἀνεπλήρουν τὸ κεληρὸς ἢ τὸ ἐσφαλμένον κατηύθυνον. Ταῦτα τῷ μετὰ τὰς ἕνδεκα μελέτας δικῶ τόμοι ἐρμηνείας ἐγένοντο· ἀρξάμενος γὰρ ἐρμηνεύειν εἰς τριάκοντα κόλας ἐπέβρανα τὸ ἔργον, εἶτα ἀναθεωρήσας εἰς ἐξήκοντα καὶ καθ' ἐξῆς ἕνδεκάκις μελετήσαντι ἐγένοντό μοι δικῶ τόμοι εἰς ἑξακοσίας καὶ τεσσαράκοντα κόλας παραιούμενος. Ἄλλ' εἰ καὶ οὕτως ἠγοῦμαι πάντως εἶναι τὸ ἔργον ἔλλειπὲς καὶ οὐκ ἀσφαλές».

βψλγ'. «Ἐντεῦθεν δοκοῦσί μοι οἱ ἀφηρημένως τὴν βίβλον ἐρμηνεύσαντες καὶ μὴ κατὰ λέξιν αὐτὴν πολυπραγμονήσαντες, οἳ οἴεσι μᾶλλον ἐπιτακότες, ὡς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Θεοδώρητος καὶ πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι συχνοὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν Παπιστῶν καὶ τῶν Λουθηροκαλ-

βίων πάντες, εἰ μὴ ἐβλασφήμησάν, ἀλλ' οὖν τοῦ κυρίου νοήματος ἀποπληθύνοντες πόρρω τῆς ἀληθινῆς ὁδοῦ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων παρεκτραπέντες εἰς ἀνωμάλους ἐννοίας καὶ εἰς σκοτεινοὺς βόθρους ἐρημνείας ἐξωλίσθησαν· ὃ κἀγὼ πέπονθα ὑπὸ τῆς ἐμῆς ἀμελείας, μὴ θελήσας ἐξ ἀρχῆς ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν πολλαχοῦ τῆς βίβλου τὰ ἄρθρα μετὰ τῶν ὀνομάτων ποῦ ἀναφέρονται καὶ ἡ σύνταξις τῶν ρημάτων ποῦ ἀποδίδεται, μήτε διαγινῶναι, ἐν οἷς μὲν τὰ πρότερα ὑπὸ τῶν ὑστέρων εἶη βεβαιούμενα, ἐν οἷς δὲ ταῦτα ὑπ' ἐκείνων προειλεγμένα καὶ προμεμαρτυρημένα. Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἔλθὼν καὶ πολλάκις θεωρήσας ἔδοξα εἰπεῖν τι τῶν ἀληθῶν, ἀλλ' εἰ καὶ οὕτως, ὁμολογῶ ἑμαυτὸν μέντοι ἐν πολλοῖς οὐκ ἀσφαλῆ ἐρημνέα, ὃ χρόνος δ' ἐρημνεύσει κρεῖττον καὶ ἀσφαλέστερον πάσης ὀξείας καὶ εὐφυοῦς γραφίδος».

βψξστ'. «Οὐκοῦν κατὰ ταῦτα ἐθεάσατο μὲν ὁ ἐπιστήμιος τὰς ὁράσεις πάσας τῆς βίβλου ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς νήσου Πάτμου, συνέγραψε δὲ ταύτας κατ' ἴδιαν, ὅτε εὗρισκε καιρὸν, ὡς ὁ Ἱερεμίας».

βψξθ'. «Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα συνάγεται ἐκ τῶν προκειμένων ρημάτων, ἃ τῇ σιγῇ παραδίδωμι τὰς τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λογάδων καταχεύσας μου γλώσσας ἀπεραντολογίαν διευλαβούμενος, ὡς δῆθεν ἐν σμικροτάτῳ βιβλίῳ ἄγαν σπουδάσαντος, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτοὺς κορυφὰς καὶ φλέγματα καὶ σιέλους παραδόντος τῇ γραφῇ. Ἄλλ' ἡμεῖς τοῦσδε παρέντες λέγειν, ὅσα καὶ βούλονται, ἔλθωμεν πρὸς τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, τὸν θεμέλιον τῶν θείων λόγων, ἵνα ἀκούσωμεν τί φησι».

βψο'. «Οὐκοῦν οἴχεται διὰ τῶνδε τῶν κειμένων οὐ μόνον ἡ τῶν λεγόντων μωρὰ καὶ ἀσύνητος καὶ νηπιώδης γνώμη τοὺς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἀποστόλους μὴ προφητεῦσαι τὰς τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλειῶν μεταβολάς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποφαινομένων τὴν βίβλον ταύτην εἶναι ὅλως μεταφυσικὴν καὶ μὴδὲν ἔχειν περὶ ἐκείνων, πρὸς δὲ καὶ ἡ τῶν οἰομένων ἐκ μεγίστης παραπληξίας, μᾶλλον δὲ ἀθεΐας, ταύτην οὐδὲν ἀληθὲς περιέχειν, ἀλλὰ τραγέλαφους, ἵπποκενταύρους, λήρους τε καὶ τῆς ψιλῆς ἐπινοίας ἀναπλάσματα καὶ, ἵνα εἴπω τοῦτ' αὐτὰ ἐκείνων τὰ ρημάτια, Περσικοὺς καὶ Ἰνδικοὺς καὶ Αἰγυπτιακοὺς μύθους· οἷς συγγνοίη ὁ Κύριος».

βπωκ'. «Ἀνθίστανται δέ μοι ἄγαν πολλοὶ καὶ τούτων μάλιστα οἱ λογάδες, οἱ τὸν Ὀμηρον ὅλον ἐκ στήθους προσφέροντες καὶ οἱ τὸν Θουκυδίδην ἐξερσυνήσαντες καὶ οἱ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἐν στέγνοις ἔχοντες καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκλείποντες τοὺς δύο προφήτας εἶναι τὸν ἀξιόγαστον Ἥλιον καὶ τὸν δίκαιον Ἐνῶχ λέγοντες, οἷς καὶ αὐτὸς πρὸ τοῦ ἀρξασθαι ταύτην τὴν βίβλον ἐρημνεύσαι συνεφώνουν τοῖς λόγοις τῶν πρὸ αὐτῶν παραδόντων ὅλην ψυχῇ πειθόμενος. Εἰσδύς δὲ εἰς τὰ βάθη ταύτης ὀπισσοῦν καὶ τὰ φυγόντα τὸν τῆς λογικῆς ψυχῆς ὄλεθρον, ὡς εἴρηται ἐν ταῖς ἐξ Μωαμεθιστικαῖς σάλπιξι, δύο τρίτα τῶν πιστῶν κατανοήσας, κἀνταῦθα γενόμενος καὶ τὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν τῶν προφητῶν εὐδράμενος, παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παραδοθέντα, συνήγαγον ἀδιστακτῶς οὐκ εἶναι τοὺς περιδομένους ἐκείνους, ἀλλὰ τὸν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀγίου Βήματος περιούσιον λαὸν αὐτοῦ».

(Συνεχίζεται)